

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ХРИСТІЯНСЬКИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПП 2.1.4.04 «Патристика»

№04 Богослов'я

№ 041 Бакалавр богослов'я.

Розглянуто та схвалено

Вченою радою РО «ВДНЗ «ТХІ»

Протокол № 10/5-6 від 20.04.2018 р.

1. Дані про викладача дисципліни

Прізвище, ім'я, по батькові викладача	Лубенець Юлія Володимирівна
Викладач	Доктор філософії. Богослов'я.

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів - 6	Галузь знань 04 Богослов'я	Нормативна	
Загальна кількість годин 180 – д.в. 150 – з.в.	Спеціальність 041 Богослов'я	Рік підготовки	
	Освітня програма Бакалавр богослов'я	3й	3й
Тижневих аудиторних годин для денної форми навчання – 3 год	Рівень вищої освіти: бакалаврський	Лекції	
		48 год.	12 год
		Практичні, семінарські	
		42 год	12 год
		Самостійна робота	
		90 год	126 год
		Вид контролю: екзамен	

3. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Патристика» є духовна і аналітична орієнтація студентів у сфері християнської писемності і літературної творчості отців Церкви. Для цього у лекційному курсі будуть показані найбільш вагомі у філософському, й ширше, у культурному відношенні ті здобутки представників святоотцівської думки, які стали внеском в інтелектуальну історію людства.

Навчальна дисципліна «Патристика» належить до нормативних дисциплін.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Патристика» є:

- формування знань о культурних передумовах виникнення патристичного богослов'я, представниках патристики та їх творих;
- формування вмій студентів системно й історично аналізувати релігійні,

філософські, філологічні проблеми і аспекти християнської писемності;

- придбання студентами навиків поглибленого прочитання духовної літератури.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких результатів навчання (компетентностей):

Інтегральна компетентність	Здатність використовувати отримані знання, уміння й навички для власного особистісного зростання та ефективного лідерського служіння.
Загальні компетенції	<ol style="list-style-type: none"> 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу 2. Здатність до критичного мислення 3. Здатність до науково обгрунтованої інтерпретації духовної літератури 4. Здатність самостійно працювати з літературними джерелами 5. Розуміння природи наукових знань та меж їх застосування в практиці християнського керівництва
Спеціальні (фахові, предметні) компетенції	Знати: <ul style="list-style-type: none"> - Тематичний та ідейно-концептуальний репертуар святоотцівської традиції; - Основні етапи формування патристичної думки; - Семантику важливих філософських та теологічних термінів. Вміти: <ul style="list-style-type: none"> - Обстоювати власну точку зору на дискусійні проблеми, що постають під час вивчення патристики; - Працювати з науковою літературою та джерелами з патристики; - Давати критичний аналіз основним тріадологічним та христологічним дискусіям і боротьбі шкіл та ідей в контексті формування християнського віровчення.

Міждисциплінарні зв'язки.

Курс патристики органічно пов'язаний з дисциплінами богословського спрямування. Знання, отримані студентами в рамках даної навчальної дисципліни, в подальшому будуть використані при вивченні таких навчальних дисциплін: «Систематичне богослов'я», «Православ'я», «Порівняльне богослов'я».

4. Програма навчальної дисципліни «Патристика».

Розділ 1. «Генеza християнського богослов'я у донікейську добу»

Тема 1. Вступ до курсу «Патристика».

Предмет та завдання курсу. Методологія вивчення патристики. Концептуальні підходи до вивчення патристики. Головні джерела патристики. Аналіз навчальної

літератури. Становлення патрології як окремої наукової дисципліни. Періодизація курсу патристики. Значення курсу «Патристика» для фахової підготовки. Поняття, про святих отців, церковних письменників і вчителів Церкви. Авторитет святих отців.

Тема 2. Особливості патристичної літератури донікейського періоду.

Поняття про мужів апостольських і їх творіння. Догматичний зміст послань Ігнатія Антіохійського. Навчання дванадцяти апостолів (Дідахи).

Тема 3. Апологетика.

Апології: причини їх появи, загальна характеристика. Грецькі апологети (Арістід, невідомий автор послання до Діогнета, Іустин, Афінагор, Феофіл, Мелітон); ідейний потенціал їх творів. Сирійські апологети (Татіан, Псевдо-Мелітон, Афраат). Літературна творчість Квінта Тертулліана та місце в ній апологетики. Особливості апологетики Квінта Тертулліана. Характеристика творів латинських апологетів Мінуція Фелікса, Арнобія і Лактанція.

Тема 4. Церковно-полемічна писемність отців церкви II – V століть.

Причини появи церковно-полемічної літератури та особливості її поширення. Іриней Ліонський як єресіолог, особливості його критики гностицизму. Своєрідність полеміки Іпполіта Римського, аналіз його твору «Філософумена». Вардесан і його полемічний твір «Діалог про долю». Церковно-полемічна діяльність Кіпріана Карфагенського. Основні ідеї його твору «Про єдність церкви». Загальна характеристика полемічних праць Євсевія Кесарійського, Єпіфанія Кіпрського, Феодорита Кіпрського.

Тема 5. Александрійська богословська школа.

Характеристика олександрійської богословської школи. Особливості її функціонування. Вчення Климента Олександрійського про віру і гнозис. Вчення Климента Олександрійського про мораль. Оріген як дидакалос Олександрійської школи.

Тема 6. Оріген та орігенізм в духовній історії людства.

Оріген як богослов та філософ: ідейний потенціал його основних творів. Апологетика Орігена. Вчення Орігена про Бога та його іпостасі. Вчення Орігена про світи, їх множинність та апокатастазис. Екзегетика Орігена. Доля філософських та богословських ідей Орігена. Його прихильники та опоненти.

Розділ 2. Класична та пізня патристика

Тема 7. Богослови новоалександрійської та антиохійської шкіл: питання тріадології, екзегетики, сакраментології.

Загальна характеристика новоалександрійського та антиохійського напрямів богословствування. Початок тринітарних суперечок. Вчення Арія та його доля. Рішення I Вселенського собору. Тринітарне вчення Афанасія Олександрійського. Іоанн Златоуст та його екзегетичні студії. Кирило Єрусалимський як катехизатор. Творчість Дідіма Сліпця та особливості його богослов'я.

Тема 8. Богослови новоалександрійської та антиохійської шкіл: христологічні дискусії.

Христологічна доктрина Аполлінарія Лаодикійського. Христологія Кирила Олександрійського. Христологія Феодорита Кірського. Христологічна доктрина Несторія та несторіанство у світі сирійського християнства. Рішення IV Вселенського собору. Халкидонський орос. Виникнення монофізитства, його сутність та особливості поширення.

Тема 9. Каппадокійський синтез.

Значення богословського доробку отців-каппадокійців у перспективі формування східнохристиянської традиції. Василій Великий, його церковна діяльність та творіння. Питання догматики у творчості Василя Великого. Космологічна концепція Василя Великого. Творчий здобуток Григорія Назіанзіна. Особливості його богословських поглядів. Філософські інтенції у творчості Григорія Нисського. Виразний платонізм його вчення. Антропологія Григорія Нисського.

Тема 10. Богослови едеської та нісібінської шкіл.

Особливості богословствування у школах Едеси та Нісібіна. Мар Афрем (Єфрем Сирін) та його екзегетика. Наставники Нісібінської школи: Хенана Адіабенський, Іва Едеський, Бар Саума, Раввула. Гомілетика Мар Нарсая. Христологічні суперечки в сирійських школах.

Тема 11. Латинські отці церкви IV століття.

Розвиток латинської патристики в IV столітті. Богословський доробок Іларія Пиктавійського. Вчення Амвросія Медіоланського про християнську мораль. Екзегетика Ієроніма Стрідонського.

Тема 12. Теологія і філософія Августина Аврелія.

Основні етапи духовної еволюції Августина. Тринітарна проблема у викладі Августина. Вчення Августина про благодать Божу та людську волю. Релятивістська теорія часу. Екклезіологія та філософія історії Августина. Проблема теодицеї у викладі Августина.

Тема 13. Ареопагітики.

Поняття про корпус ареопагітик. Проблема їх авторства. Вчення про богопізнання: апофатика та катафатика. Вчення Псевдо-Діонісія про небесну і земну ієрархії. Значення корпусу ареопагітик для подальшого розвитку богословської і філософської думки.

Тема 14. Східнохристиянські отці церкви епохи пізньої патристики.

Особливості розвитку пізнього етапу патристики на Сході. Богословський доробок Леонтія Візантійського. Вчення про молитву Євагрія Понтійського. Містика Макарія Єгипетського. Догматика і містика у творчості Максима Сповідника. Питання аскетичної і догматичної у творчості Ісаака Сиріна. Загальна характеристика догматичної системи Іоана Дамаскіна. Полеміка Іоана Дамаскіна з іконоборцями, його аргументи на користь іконо вшанувальників.

Тема 15. Латинські отці церкви періоду пізньої патристики.

Особливості розгортання пізнього етапу патристики на Заході. Богословський доробок папи Лева Великого. Догматика «Флавіанського трактату». Творчий здобуток папи Григорія I Двоєслова. Ісідор Севільський як каталогізатор. Беда Достойний: крок до схоластики.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	У тому числі					усього	У тому числі				
		л	с	п	Сам роб	Інд завд		л	с	п	Сам роб	Інд завд
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

Розділ 1. Генеза християнського богослов'я у донікейську добу.											
Тема 1. Вступ до курсу «Патристика»	12	4	2	-	6	-		1	1		8
Тема 2. Особливості патристичної літератури донікейського періоду	12	4	2	-	6	-		1	-		8
Тема 3. Апологетика	12	4	2	-	6	-		-	1		8
Тема 4. Церковно-полемічна писемність отців церкви II – V століть	12	4	2	-	6	-		1	1		8
Тема 5. Олександрійська богословська школа	12	4	2	-	6	-		-	1		8
Тема 6. Оріген та орігенізм в духовній історії людства	12	4	2	-	6	-		1	1		8
Розділ 2. Класична та пізня патристика											
Тема 7. Богослови новоалександрійської та антиохійської шкіл: питання триадології, екзегетики, сакраментології	6	4	2	-	-	-		1	1		8
Тема 8. Богослови новоалександрійської та антиохійської шкіл: христологічні дискусії	18	4	2	-	1	-		-	-		8
Тема 9. Кападокійський синтез	12	4	2	-	6	-		1	1		8
Тема 10. Богослови едеської та нісібінської шкіл	12	4	2	-	6	-		1	1		9
Тема 11. Латинські отці церкви IV століття	12	4	2	-	6	-		1	1		9
Тема 12. Теологія і філософія Августина Аврелія	12	4	2	-	6	-		1	1		9
Тема 13. Ареопагітики	12	4	2	-	6	-		1	1		9
Тема 14. Східнохристиянські отці церкви епохи пізньої патристики	12	4	2	-	6	-		1	1		9
Тема 15. Латинські отці церкви періоду пізньої патристики	12	4	2	-	6	-		1	1		9
Усього годин	180	60	30	-	90	-	150	12	12		126

6. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин д.в.	Кількість годин з.в.
1	Патристика як унікальний історико-культурний феномен	2	1
2	Поняття, про святих отців, церковних письменників і вчителів Церкви	2	-
3	Особливості патристичної літератури донікейського періоду	2	1
4	Навчання дванадцяти апостолів (Діахи)	2	1
5	Апології: причини їх появи, загальна характеристика	2	1
6	Особливості апологетики Квінта Тертуліана	2	1
7	Церковно-полемічна писемність отців церкви II – V століть	2	1
8	Церковно-полемічна діяльність Кіпріана Карфагенського	2	1
9-10	Характеристика александрійської богословської школи. Особливості її функціонування.	4	1
11	Оріген та орігенізм в духовній історії людства	2	-
12	Трактат Орігена «Про основи»	2	-

13	Загальна характеристика новоолександрійського та антиохійського напрямів богословствування	2	
14	Іоанн Златоуст та його екзегетичні студії	2	-
15	Богослови новоолександрійської та антиохійської шкіл: христологічні дискусії	2	-
16	Христологічна доктрина Несторія та несторіанство у світі сирійського християнства	2	1
17	Значення богословського доробку отців-каппадокійців у перспективі формування східнохристиянської традиції	2	-
18	Василій Великий, його церковна діяльність та творіння	2	1
19	Наставники Нісібінської школи: Хенана Адіабенський, Іва Едеський, Бар Саума, Раввула. Гомілетика Мар Нарсяя.	2	1
20	Мар Афрем (Єфрем Сирін) та його екзегетика	2	1
21	Розвиток латинської патристики в IV столітті	2	-
22	Екзегетика Ієроніма Стрідонського	2	-
23	Основні етапи духовної еволюції Августина	2	-
24	Екклезіологія та філософія історії Августина	2	-
25	Поняття про корпус ареопагітик	2	-
26	Вчення про богопізнання: апофатика та катафатика	2	-
27	Особливості розвитку пізнього етапу патристики на Сході	2	-
28	Загальна характеристика догматичної системи Іоана Дамаскіна	2	-
29	Особливості розгортання пізнього етапу патристики на Заході	2	-
30	Творчий здобуток папи Григорія I Двоєслова	2	-
	Разом	60	12

7. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин д.в.	Кількість годин з.в.
1	Становлення патрології як окремої наукової дисципліни	2	1
2	Догматичний зміст послань святителя Ігнатія Антиохійського	2	-
3	Вчення Іустина Філософа	2	1
4	Іринея Ліонського та його творіння «Проти єресей»	2	1
5	Вчення Климента Олександрійського	2	1
6	Апологетика та екзегетика Оригена	2	1
7	Генега тринітарної термінології у період Вселенських соборів	2	1
8	Христологічні вчення Кирила Олександрійського та Феодорита Кірського	2	1
9	Творчий здобуток Григорія Нисського і Григорія Назіанзіна	2	1
10	Христологія Церкви Сходу	2	1
11	Життя і творіння Амвросія Медіоланського	2	-
12	«Сповідь» Августина Аврелія	2	1
13	Вчення Псевдо-Діонісія	2	1
14	Догматика і містика у творчості Максима Сповідника	2	1

15	БедаДостоштивий: крок до схоластики	2	-
	Разом	30	12

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість год.д.в.	Кількість год. з.в.
1	Становлення патристики як окремої наукової дисципліни	3	8
2	Авторитет святих отців православної, католицької та протестантської церкви.	3	4
3	Грецькі апологети (Арістид, невідомий автор послання до Діогнета, Афінагор, Феодил, Мелітон); ідейний потенціал їх творів	6	8
4	Сирійська апологетика, її своєрідність та потенціал	6	2
5	Особливості богословствування Іпполіта Римського	3	5
6	Полемічні праці Євсевія Кесарійського, Єпіфанія Кіпрського, Феодорита Кіпрського	6	4
7	«Стромати» Климента Александрійського	3	9
8	Вчення Оригена про Бога та його іпостасі	3	8
9	«Педагог» Оригена	3	9
10	Сотеріологія Афанасія Александрійського	4	4
11	Творчість Дімітрія Сліпця та особливості його богослов'я	4	8
12	Христологічна доктрина Аполлінарія Лаодикійського	3	8
13	Виникнення монофізитства, його сутність та особливості поширення	3	3
14	Питання догматики у творчості Василя Великого	4	9
15	Антропологія Григорія Нисського	3	6
16	Христологічні суперечки в сирійських школах	4	9
17	Богословський доробок Іларія Пиктавійського	3	6
18	Трактат Августина «Про істинну релігію»	6	3
19	Трактат Псевдо-Діонісія Ареопажита «Про містичне богослов'я»	4	3
20	Полеміка Іоана Дамаскіна з іконоборцями, його аргументи на користь іконошанувальників	6	3
21	Богословський доробок папи Лева Великого	6	3
22	«Етимологія» Ісідора Севільського	4	3
	Разом	90	126

9. Види контролю і система накопичення балів

	Види контрольного заходу	Кількість контрольн. Заходів	Кількість балів за 1 захід	Усього балів
1	Виступ на семінарському занятті	15	0-3	0-45
2	Участь у дискусії на семінарському занятті	15	0-1	0-15
3	Виконання самостійної роботи	22	0-1	0-22
4	Контрольне тестування за вивченим матеріалом 1 та 2 розділів (письмово)	1	18	18
	Разом			100

10. Шкала оцінювання: національна та ECTS

<i>Оцінка за національною шкалою / National grade</i>		<i>Мін. бал / Min. marks</i>	<i>Макс. бал / Max. marks</i>	<i>Шкала ECTS / ECTS grade</i>
<i>недиференційована шкала / undifferentiated grade</i>	<i>диференційована шкала / differentiated grade</i>			
<i>Зараховано / Passed</i>	<i>Відмінно / Excellent</i>	90	100	A
	Добре / Good	82	89	B
		74	81	C
	Задовільно / Satisfactory	64	73	D
		60	63	E
<i>Не зараховано / Fail</i>	Незадовільно / Fail	35	59	Fx
		0	34	F

11. Плани семінарських занять.

Семінар 1.

Тема: Становлення патрології як окремої наукової дисципліни.

План.

1. Зміст патрології. Завдання патрології.
2. Методи, патрології і науково-дослідна робота патролога.
3. Основні етапи патрології.
4. Видання і переклади пам'яток церковної писемності.

Рекомендована література:

Основна: 3, 14, 18.

Додаткова: 6, 18, 21.

Семінар 2.

Тема: Догматичний зміст послань святиителя Ігнатія Антіохійського.

План.

1. Особливості періода історії християнства, в який були написані послання.
2. Життя Ігнатія Антіохійського та його відображення в посланнях святиителя.
3. Догматичний зміст послань святиителя Ігнатія Антіохійського.

Рекомендована література:

Основна: 3, 14, 17, 18.

Додаткова: 6, 7, 11, 19, 20, 21, 26, 30, 32, 50, 54, 56, 63, 71.

Семінар 3.

Тема: Вчення Іустина Філософа.

План.

1. Відношення Іустина Філософа до давньої філософії.
2. Вчення про Бога; вчення про Логос і Святий Дух.
3. Вчення про спасіння; есхатологія.
4. Особливості апологетики Іустина Філософа.

Рекомендована література:

Основна: 3, 14, 17, 18.

Додаткова: 20, 26, 56, 67, 75.

Семінар 4.

Тема: Іринеї Ліонський та його творіння «Проти ересей».

План.

1. Причини появи церковно-полемічної літератури та особливості її поширення.
2. Життя Іринейя Ліонського.
3. Іриней Ліонський як єресіолог.
4. Особливості критики Іринейягностицизму в його творінні «Проти єресей».

Рекомендована література:

Основна: 3, 14, 17, 18.

Додаткова: 7, 20, 21, 32, 56, 65, 67, 72, 74.

Семінар 5.

Тема: Вчення Климента Александрійського.

План.

1. Відношення до стародавньої філософії.
2. Вчення Климента Александрійського про віру і гнозис.
3. Вчення Климента Александрійського про мораль.

Рекомендована література:

Основна: 3, 14, 17, 18.

Додаткова: 6, 7, 19, 20, 21, 26, 30, 33, 50, 51, 56, 65, 67.

Семінар 6.

Тема: Апологетика та екзегетика Орігена.

План.

1. Особливості апологетики Орігена.
2. Екзегетика Орігена.
3. Насліддя Орігена і його оцінка.

Рекомендована література:

Основна: 3, 14, 17, 18.

Додаткова: 6, 7, 11, 19, 20, 21, 26, 30, 46, 50, 57, 61, 68, 70, 73.

Семінар 7.

Тема: Генеза тринітарної термінології у період Вселенських соборів.

План.

1. Вчення Арія та його доля.
2. Історія I Вселенського собору.
3. Тринітарне вчення Афанасія Александрійського.
4. Рішення II Вселенського собору.

Рекомендована література:

Основна: 3, 14, 17, 18.

Додаткова: 6, 7, 11, 26, 27, 30, 38, 46, 50, 60, 68, 70, 78.

Семінар 8.

Тема: Христологічні вчення Кирила Александрійського та Феодоріта Кіррського.

План.

1. Основні тенденції в поглядах на природу Ісуса Христа в V-VI ст.
2. Христологія Кирила Александрійського.
3. Христологія Феодоріта Кіррського.
4. Концептуальна специфіка християнського ортодоксального вчення про природу, іпостась, волю в Ісусі Христі.

Рекомендована література:

Основна: 3, 14, 17, 18.

Додаткова: 6, 7, 11, 26, 27, 30, 38, 56, 60, 61, 62, 76.

Семинар 9.

Тема: Творчий здобуток Григорія Нисського і Григорія Назіанзіна.

План.

1. Склад догматичної системи Григорія Нисського.
2. Характерні ознаки богослов'я Григорія Богослова.
3. Роль Григорія Нисського і Григорія Богослова у справі боротьби із єретичними вченнями та їх вплив на розвиток християнської теології.

Рекомендована література:

Основна: 3, 6, 7, 14, 17, 18.

Додаткова: 6, 7, 11, 14, 26, 27, 30, 38, 56, 66, 78.

Семинар 10.

Тема: Христологія Церкви Сходу.

План.

1. Особливості богословствування у школах Едеси та Нісібін.
2. Христологічна термінологія.
3. Христологічні суперечки в сирійських школах.
4. Погляди Максима Сповідника на дві волі в Ісусі Христі.

Рекомендована література:

Основна: 3, 5, 14.

Додаткова: 6, 7, 11, 26, 30, 35, 41, 43, 44, 46, 49, 61, 62, 76, 78.

Семинар 11.

Тема: Життя і творіння Амвросія Медіоланського.

План.

1. Основні події у житті Амвросія Медіоланського.
2. Вчення Амвросія Медіоланського про християнську мораль.
3. Догматичний зміст послань святителя Ігнатія Антіохійського.

Рекомендована література:

Основна: 3, 14.

Додаткова: 4, 6, 7, 25, 26, 52, 72.

Семинар 12.

Тема: «Сповідь» Августина Аврелія.

План.

1. Події у житті Августина Аврелія, відображені у «Сповіді».
2. Застосування алегоричного методу інтерпретації Біблії Августином.
3. Догматичний зміст «Сповіді» Августина.

Рекомендована література:

Основна: 2, 3, 14, 15, 16.

Додаткова: 6, 7, 12, 26, 42, 45.

Семинар 13.

Тема: Вчення Псевдо-Діонісія.

План.

1. Ареопагітики та їх історичний вплив.
2. Загальна характеристика основних творів Псевдо-Діонісія.
3. Особливості теології Псевдо-Діонісія.

Рекомендована література:

Основна: 3,8, 14.

Додаткова: 6, 7, 16, 26, 35,55, 70.

Семинар 14.

Тема: Догматика і містика у творчості Максима Сповідника.

План.

1. Характеристика ознаки теології Максима Сповідника.
2. Антропологія: людина як мікрокосм; гріховність; хрещення - нове народження; аскеза; споглядання і з'єднання з Христом.
3. Есхатологія: загальне відновлення; обоження по благодать і з'єднання без благодаті.
4. Містика у творчості Максима Сповідника.

Рекомендована література:

Основна: 3, 14.

Додаткова: 6, 7, 26, 35,43, 44, 73.

Семинар 15.

Тема: Беда Достоштивий: крок до схоластики.

План.

1. Характеристика ознаки теології Максима Сповідника.
2. Антропологія: людина як мікрокосм; гріховність; хрещення - нове народження; аскеза; споглядання і з'єднання з Христом.
3. Есхатологія: загальне відновлення; обоження по благодать і з'єднання без благодаті.
4. Містика у творчості Максима Сповідника.

Рекомендована література:

Основна: 3, 14, 15.

Додаткова: 5, 6, 7, 73, 74, 79.

12.Рекомендована література

Основна:

1. Августин Бл. Об истинной религии. Теологические трактаты. Минск: Харвест, 1999.
2. Августин святой. Сповідь. Львів: Свічадо, 2014.
3. Амман А. Путь отцов. Краткое введение в патристику. – Львів. 1999.
4. Василий Великий. Беседы на Шестоднев. М.: Отчий дом, 2010.
5. Восточные отцы и учителя Церкви V века. Антология. М.: МФТИ, 2000.
6. Восточные отцы и учителя Церкви IV века. Антология. В 3-х тт. М.: МФТИ, 1999.
7. Григорий Нисский. Об устройении человека. СПб: Аксиома-Мифрил, 1995.
8. Дионисий Ареопагит. Божественные имена. О мистическом богословии. СПб, 1994.

9. Иоанн Дамаскин. Источник знания. М.: Индрик, 2002.
10. Исаак Сирийский. Слова подвижнические. М.: Изд. Сретен. монастыря, 2002.
11. Ориген. О началах. Самара: изд. РА, 1993.
12. Ориген. Про молитву. Львів: Свічадо, 2012.
13. Отцы и учителя Церкви III века. Антология в 2-х тт. М.: Либрис, 1996. – т. 1-2.
14. Падовезе Луїджі. Вступ до патристичного богослов'я. – Львів. 2001.
15. Памятники средневековой латинской литературы IV–IX веков. М.: Наука, 1970.
16. Памятники средневековой латинской литературы IV–VII веков. М.: Наследие, 1998.
17. Раннехристианские апологеты II-IV веков: Исследования и переводы. М.: Ладомир.
18. Ранние отцы Церкви. Брюссель: изд-во «Жизнь с Богом», 1978.
19. Тертуллиан К.С.Ф. Избранные сочинения. М.: Прогресс-Культура, 1994.

Додаткова:

1. Августин А. О граде Божием. Мн: Харвест, М.: АСТ, 1999.
2. Августин Бл. Энхиридион, или о вере, надежде и любви. К.: УЦИММ-Пресс-ИСА, 1996.
3. Агапит, архимандрит. Жизнеописание в Бозе почившего Оптинского старца иеросхи монаха Амвросия. М., 1900.
4. Адамов А. И. Святитель Амвросий Медиоланский. Сергиев Посад, 1915.
5. Беда Достопочтенный. Церковная история англов. СПб: Алетейя, 2003.
6. Боднарук Б.М. Історія древньої церкви. Чернівці 1998. Т.2.
7. Болотов В.В. Лекции по истории Древней Церкви. Т. I – IV. К.: изд. им. свят. Льва, 2005
8. Булгаков. С. прот. Агнец Божий. О Богочеловечестве. Часть 1. М.: Общедоступ. православный ун-т, 2000.
9. Бычков В.В. Эстетика отцов церкви. – М., 2002.
10. Вера и жизнь христианская по учению св. отцов и учителей церкви. О триединном Боге. Книга III. Серг.Посад: Св.-Троицк. Лавра, 2004.

11. Генке В. Древняя Церковь от апостольских времён до Августина. СПб-Киев: Христ. библ. братство, миссия "Руфь", 2006.
12. Герье Н. Блаженный Августин. М.: ЭКСМО, 2003.
13. Гностики или «О лжеименном знании» – К., 1996.
14. Григорий Нисский. Большое огласительное слово. К.: Пролог, 2003.
15. Давыденков О. Великая благочестия тайна: Бог явился во плоти. М.: ПСТБИ, 2002.
16. Дионисий Ареопагит. О церковной иерархии. Тула: Псалтырь, 2004.
17. Дорофей, авва, преподобный. Душеполезные поучения и Послания с присовокуплением вопросов его и ответов на оные Варсануфия Великого и Иоанна Пророка. Седьмое издание Козельской Введенской Оптиной пустыни. Калуга, 1895. Ре-принт: М., 1991.
18. Дьяконов. А.П. Типы высшей Богословской школы в Древней Церкви III-VI вв. // Ученые записки. № 3. М.: Изд. Российского православного университета им. Иоанна Богослова. 1998.
19. Евагрий Схоластик. Церковная история. СПб: Алетейя, 1999.
20. Евсевий Памфил. Церковная история. М., 1993.
21. Елифанович С.Л. Патрология. Церковная письменность I-III веков. Курс лекций, читанных студентам Киевской Духовной Академии в 1910-1911 учебном году. Ркп МДА. (Подготовлены под ред. Муравьева Н.И. в 1951 г.).
22. Иоанн Дамаскин. Точное изложение православной веры. М.- Ростов-на Дону: Братство Св. Алексия-"Приазовский край", 1992.; М.: Ладья, 2000.
23. Иоанн Кассиан Римлянин, преподобный. Писания. Перевод с латинского. Репринт. Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 1993.
24. Исаак Сирин. О божественных тайнах и духовной жизни. Новооткрытые тексты. СПб: Изд-во О.Абышко, 2009.
25. Казаков М. М. Епископ и империя. Амвросий Медиоланский и Римская империя в IV в. Смоленск, 1995.
26. Карсавин Л. Святые отцы и учителя Церкви. – М., 2001.
27. Карташов А.В. Вселенские соборы. Клин: Атлас-Пресс, Христиан. жизнь, 2004.

28. Кибардин Н. Система педагогики по творениям блаж. Августина. Казань. 1911.
29. Киприан (Керн) архим. Патрология. К.: изд. им. свят. Льва, 2003.
30. Кирило Єрусалимський. Містагогійні катехизи. Львів: Свічадо, 2009.
31. Клеман О. Истоки. Богословие отцов Древней Церкви. Тексты и комментарии. М.: Центр по изучению религий , «Путь», 1994.
32. Климент Александрийский. Строматы. В 3-х томах. СПб: изд. О. Абышко, 2003.
33. Коплстон Ф.И. История средневековой философии. М.: Энигма, 1997.
34. Коциянчич Г. Введение в христианскую философию: опосредования через тексты Иринея Лионского, Евагрия Понтийского, Дионисия Ареопагита, Иоанна Златоуста, Максима Исповедника, Иоанна Скота Эриугены, Николая Кузанского, Эразма Роттердамского, Франца Ксавера фон Баадера. СПб: Алетейя; Ступени, 2009.
35. Лактанций. Божественные установления. Книги I – VII. СПб: изд. О.Абышко, 2007.
36. Лактанций. О творении Божиим. О гневе Божиим. О смерти гонителей. Эпитомы Божественных установлений. СПб: изд. О. Абышко, 2007.
37. Лебедев А.П. Церковная история в свете Предания: Исследования по истории древней Церкви. СПб: изд. О.Абышко, 2005.
38. Леонтий Византийский. Сборник исследований. – М.: Имперіум Пресс, 2006.
39. Лосский В. Богословие и боговидение. Сб. ст. М.: Изд. Свято-Владимир. братства, 2000.
40. Лосский В. Н. Очерки мистического богословия Восточной Церкви. Догматическое богословие. М., 1991.
41. Майоров Г.Г. Формирование средневековой философии: Латинская патристика. М.: Мысль, 1979.
42. Максим Исповедник. Творения. Кн. 1. Аскетические и богословские трактаты. М.: Мартис, 1993.
43. Максим Исповедник. Творения Кн. 2. Вопросыответы к Фалассию. Ч.1. Вопросы I-LV. М.: Мартис, 1993.

44. Марру А.-И. Августин и августинианство. Долгопрудный: Вестком, 1999.
45. Мейендорф Иоанн, протоиерей. Введение в святоотеческое богословие (конспекты лекций). Вильнюс, 1992.
46. Мейендорф Иоанн, протопресв. Жизнь и труды Святителя Григория Паламы / Пер. с франц. СПб.: Византинороссика, 1997.
47. Митерикон. Собрание наставлений аввы Исаии всечестной инокине Феодоре. М., 1891. Репринтное издание Спасо-Преображенского Валаамского монастыря. М., 1995.
48. Ортис де Урбина И. Сирийская патрология. – М.: ПСТГУ, 2011.
49. Патристика. Новые переводы, статьи. Ниж. Новгород: изд. братства во имя св. кн. Ал-дра Невского, 2001.
50. Педагог. Творение учителя церкви Климента Александрийского. М., 1996.
51. Переди Анджело. Святой Амвросий Медиоланский и его время. "Христианская Россия" - Италия. Милан, 1991.
52. Пигулевская Н.В. Культура сирийцев в средние века. М.: 1979.
53. Писания мужей апостольских.— Рига: Латвийской Библейское Общество, 1994.
54. Псевдо-Дионисий Ареопагит. О небесной иерархии. М.: «РМ», 1994.
55. Раннее христианство. В 2-х т. М: АСТ, Харьков: Фолио, 2001.
56. Реверсов И.П. Апологеты. Защитники христианства. СПб: Сатисъ, 2002.
57. Сагарда Н.И., Сагарда А.И. Полный корпус лекций по патрологии. СПб: св. Льва, 2003.
58. Св. отца нашего Григория Двоеслова, еп. Римского Собеседования о жизни италийских отцов и о бессмертии души. М.- Рига: Благовест, 1996.
59. Святоотеческая христология и антропология: Сб. статей. Вып.1. Пермь: Панагия, 2002.
60. Святоотеческая христология и антропология: Сб. статей. Вып.2. Пермь: Панагия, 2003.
61. Селезнёв Н.Н. Несторий и Церковь Востока. М.: Путь, 2005.
62. Сидоров А.И. Курс патрологии: Возникновение церковной письменности. Уч. пособие. М.: Русские огни, 1996.

63. Скворцев К. Философия отцов и учителей церкви (период апологетов). К.: изд. им. св. Льва, 2003.
64. Скурат К.Е. Святые отцы и церковные писатели доникейского периода (I- III вв.). М.: Св.- Троицк. Серг. Лавра, 2005.
65. Скурат К.Е. Золотой век святоотеческой письменности (IV – первая пол. V в.). М.: Св.- Троицк. Серг. Лавра, 2002.
66. Сократ Схоластик. Церковная история. Саратов. 1911.
67. Сочинения древних христианских апологетов. Репринт. изд. 1895 г. СПб: Алетейя, 1999.
68. Спасский А.А. Историческая судьба сочинений Аполлинария Лаодикейского скратким предварительным очерком его жизни. СПб: изд. О.Абышко, 2005.
69. Столяров А.А. Раздел I. Патристика // История философии: Запад-Россия-Восток.
70. Стюарт Дж. Холл. Учение и жизнь ранней церкви. Новосибирск. 2000. С.321
71. Тихонравов Н. Святитель Амвросий Медиоланский и его проповеди. Харьков, 1878.
72. Фаррар Ф.В. Жизнь и труды св. отцов и учителей Церкви. В 2-х томах. – Б.г.: Норе.
73. Филарет (гумилевский) архиепископ. Историческое учение об отцах церкви. В 3-х томах. – Свято-Троицкая Сергиева лавра, 1996.
74. Финкевич М., священник. Святитель Амвросий Медиоланский и его пастырская деятельность (Кандидатская диссертация). Загорск, 1969 (См.: "Духовный мир". Вып. № 2. Сергиев Посад, 1996. С. 5-55).
75. 78. Флоровский Г.В. Восточные отцы IV в. М.: Паломник, 1992. – репринт изд. 1931 г.
76. Флоровский Г.В. Восточные отцы V-VIII века. М., 1992.
77. Холл Стюарт Дж. Учение и жизнь ранней церкви. Новосибирск: Посох, 2000.

78. Шпідлік Т., Гаргано І. Духовність грецьких і східних отців. Львів: Свічадо, 2006.
79. Яннарас Х. Вера Церкви. Введение в Православное богословие / Пер. с новогреч. М. 1992.

13. Контрольні питання для заліку з дисципліни «Патристика».

1. Розкрийте поняття про науку: предмет, завдання, метод і значення патристики.
2. Розкрийте поняття про отців Церкви та авторитет їх творінь.
3. Розкрийте ознаки вчителів Церкви та їх відмінність від інших християнських письменників.
4. З'ясуйте історія патрологічних творів та їх перекладів.
5. Охарактеризуйте історичні періоди патрології.
6. Проаналізуйте стан античної філософії напередодні появи християнства.
7. Розкрийте особливості неоплатонізму та вкажіть на його зв'язок із раннім християнством.
8. Розкрийте основні аспекти філонівського вчення по Логос.
9. Розкрийте особливості гностичної філософії.
10. Зробіть аналіз Дідахи. Розкрийте його структура та релігієзнавчий аналіз.
11. Охарактеризуйте донікейський період.
12. Охарактеризуйте послання св. Ігнатія Антіохійського.
13. Охарактеризуйте апологетичну діяльність Іринія Ліонського.
14. З'ясуйте роль особливості писань апологетів Християнської Церкви.
15. Дайте оцінку богословської спадщини Іустина Філософа.
16. Дайте оцінку вченню Климента Олександрійського.
17. Проаналізуйте оригенізм та його вплив на богословську думку.
18. Проаналізуйте життя та діяльність Квінта Тертуліана.
19. Визначте основні аспекти вчення Кіпріана Карфагенського про єпископське служіння.
20. Дайте оцінку трактатам св. Амвросія Медіоланського.
21. Перерахуйте та дайте оцінку творам блаженного Єроніма Стридонського.

22. Охарактеризуйте догматичні твори блаженного Августина.
23. Охарактеризуйте вчення святого Афанасія Великого про обожнення людської природи та божественність Христа.
24. Проаналізуйте діяльність визначного представника сирійського християнства Єфрем Сірін та розкрийте його богословська спадщина.
25. Охарактеризуйте основні ознаки христології Кирила Олександрійського.
26. Поясніть поняття „Отці-Кападокійці" Християнської Церкви.
27. Розкажіть про життя та діяльність св. Василя Великого. Охарактеризуйте твори св. Василя Великого.
28. Охарактеризуйте слова св. Григорія Богослова.
29. Охарактеризуйте христологію та сотеріологію св. Григорія Богослова.
30. Проаналізуйте догматичні твори св. Григорія Ниського.
31. Охарактеризуйте антропологію св. Григорія Ниського.
32. Розкажіть про життя та діяльність св. Кирила Єрусалимського.
33. Дайте характеристику догматичним та морально-аскетичним творам Іоанна Златоустого.
34. Діонісій ареопагів, як засновник апофатичного богослов'я.
35. Дайте характеристику богословсько полемічним трудам Максима Сповідника.
36. Праці Іоанна Дамаскіна та їх місце у святоотцівській спадщині.
37. Розкрийте особливості вчення Григорія Палами про Божу суть та Божу енергію.
38. З'ясуйте характерні ознаки сирійського богослов'я та вкажіть на його представників.